

De juridische werken uit de Jezuietencollectie

Citation for published version (APA):

de Groot, G-R. (1996). De juridische werken uit de Jezuietencollectie: a narrow escape. In G. J. Marie Jägers, J. A. F. Klinkeberg, & M. A. de Ruwe (Eds.), *Behouden en beheren, benutten en begeren: boekje open over de Jezuietencollectie van de Universiteit Maastricht* (pp. 27-32). Universitaire Pers Maastricht.

Document status and date:

Published: 01/01/1996

Document Version:

Publisher's PDF, also known as Version of record

Please check the document version of this publication:

- A submitted manuscript is the version of the article upon submission and before peer-review. There can be important differences between the submitted version and the official published version of record. People interested in the research are advised to contact the author for the final version of the publication, or visit the DOI to the publisher's website.
- The final author version and the galley proof are versions of the publication after peer review.
- The final published version features the final layout of the paper including the volume, issue and page numbers.

[Link to publication](#)

General rights

Copyright and moral rights for the publications made accessible in the public portal are retained by the authors and/or other copyright owners and it is a condition of accessing publications that users recognise and abide by the legal requirements associated with these rights.

- Users may download and print one copy of any publication from the public portal for the purpose of private study or research.
- You may not further distribute the material or use it for any profit-making activity or commercial gain
- You may freely distribute the URL identifying the publication in the public portal.

If the publication is distributed under the terms of Article 25fa of the Dutch Copyright Act, indicated by the "Taverne" license above, please follow below link for the End User Agreement:

www.umlib.nl/taverne-license

Take down policy

If you believe that this document breaches copyright please contact us at:

repository@maastrichtuniversity.nl

providing details and we will investigate your claim.

De juridische werken uit de Jezuïetencollectie: a narrow escape

Gerard-René de Groot

1. *Ter inleiding*

Toen in 1981 werd besloten om aan de Universiteit Maastricht naast de Medische Faculteit en de Faculteit der Gezondheidswetenschappen ook een Juridische Faculteit tot stand te brengen, moest met het oog op het onderwijs en onderzoek van deze nieuwe faculteit uiteraard ook een juridische bibliotheekcollectie worden opgebouwd. Als voorzitter van de Bibliotheekcommissie van de Juridische Faculteit was ik destijds medeverantwoordelijk voor de opbouw van die juridische collectie. Op de begroting van de Universiteit was er voor de opbouw van een basiscollectie juridica een behoorlijk bedrag gereserveerd. Over de hoogte van dat bedrag maakten de leden van de bibliotheekcommissie zich echter grote zorgen, daar we er aanvankelijk van uitgingen, dat aanzienlijke sommen zouden moeten worden genvesteerd in rechtshistorische standaardwerken, die elke zich respecterende juridische faculteit nodig heeft, zelfs als rechtsgeschiedenis geen zwaartepunt van onderzoeksactiviteiten is. Maar juist deze belangrijke oude werken, die uitsluitend

antiquarisch aangeschaft kunnen worden, zijn vaak heel kostbaar. Alvorens te gaan kopen, besloten we om na te gaan, welke rechtshistorisch belangrijke werken van door ons opgestelde wensenlijstjes reeds in Maastricht aanwezig waren. Bij die inventarisatie werden we met twee prachtige meevallers geconfronteerd.

Enerzijds bleek de Stadsbibliotheek tot onze niet geringe verbazing over een belangrijke collectie van rechtshistorisch uiterst relevante juridische werken te beschikken. Een aanzienlijk gedeelte van deze juridische collectie was afkomstig uit een legaat van Godefroid Stas, raadsheer in het Belgische Hof van Cassatie, die bij zijn overlijden in 1876 zijn gehele bibliotheek naliet aan zijn 'ville natale' Maastricht¹.

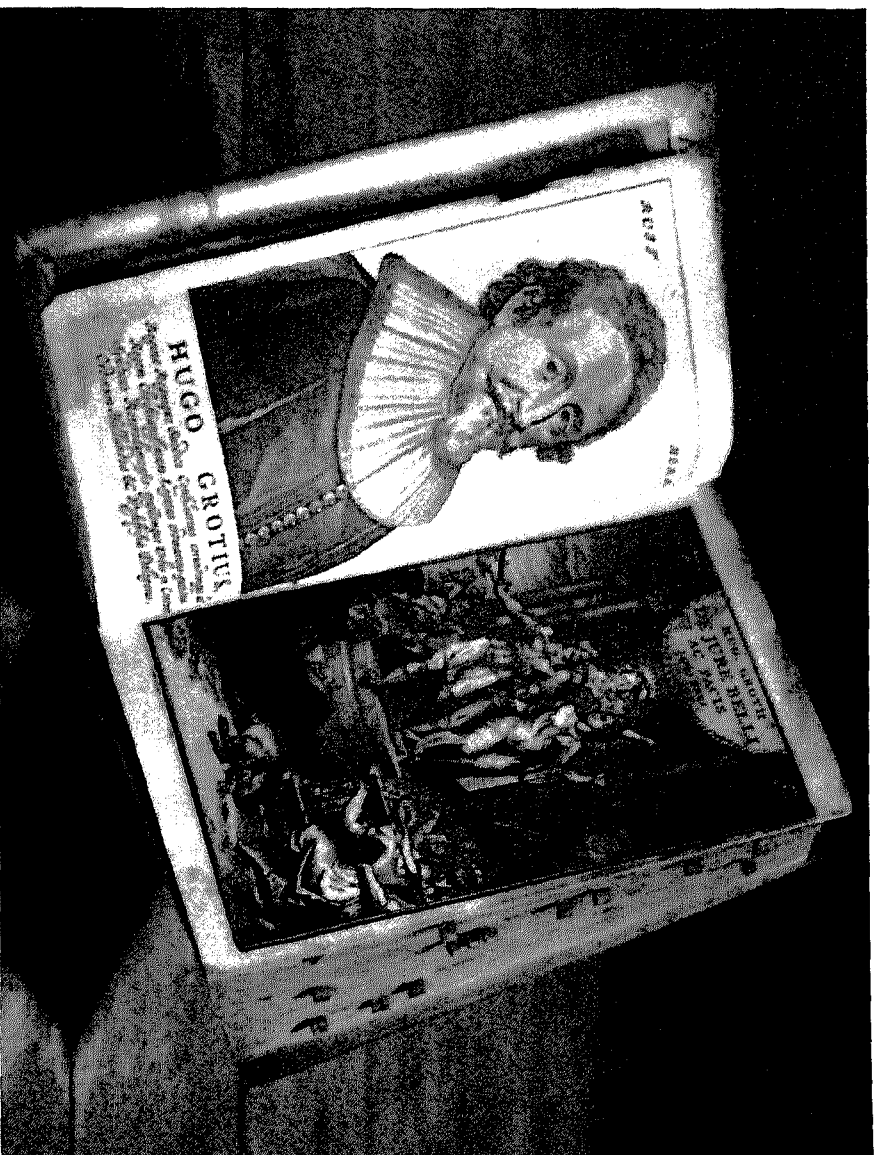
Anderzijds bleek de Universiteit Maastricht in het bezit te zijn van de zogenaamde Jezuïetencollectie en die collectie bleek talrijke voor de juridische faculteit essentiële werken te bevatten. Het College van Bestuur bleek na amper beraad uiteindelijk bereid om onder meer het

juridische gedeelte van die collectie voor gebruikers toegankelijk te maken en bracht daardoor de juridische collectie van de Jezuïeten binnen het bereik van de jonge Rechtenfaculteit.

Tezamen vormen de juridische collectie van de Jezuïetencollectie en de collectie Stas een heel mooie basis voor rechtshistorisch en historisch-rechtsvergelijkend onderzoek. Mooier dan wij in het perspectief van ons basiscollectiebudget ooit hadden durven dromen. Het heeft echter maar een haarje gescheeld, of de juridische werken uit de Jezuïetencollectie waren juist in dat opbouwjaar 1981 in vermeldelijke vergetelheid (of nog erger) verdwenen.

2. *Onze eerste ontmoeting met de Juridica van de Jezuïeten*

Ik herinner mij nog goed, dat ik in juni 1982 namens de faculteit in oprichting bij de universiteitsbibliotheek informeerde, of er veel juridische werken in de Jezuïetencollectie zaten en zo ja welke. Deze werken zouden

immers niet meer uit ons budget behoeven te worden aangeschaft. Tot mijn teleurstelling luidde het antwoord, dat de Jezuïetencollectie nagenoeg alleen uit theologische lectuur bestond. Ook de Medische Faculteit had reeds met teleurstelling kennis genomen van het feit, dat er in deze collectie nagenoeg geen voor hen belangrijke werken zaten, zo werd mij verteld. Ik zei daarop, dat ik in elk geval die juridische werken, die dan toevallig wel in de collectie zaten, toch even zou willen zien. Elke aanschaf van een boek dat we al zouden blijven te hebben, zou immers overbodig zijn. Er werd onderstreept, dat een wandeling naar de collectie eigenlijk een overbodige wandeling was, maar dat ik wellicht bij die gelegenheid een kast met juridische boeken afkomstig van professor De Block², niet behorend tot de Jezuïetencollectie, kon inspecteren op relevante werken. Deze collectie stond op de tweede verdieping van de Jezuïetenbibliotheek: enkele honderden juridische werken, waarvan circa vijftig enigszins relevant, maar niet spectaculair. Opnieuw vroeg ik, of er in de eigenlijke Jezuïetencollectie juridische werken zaten. Het antwoord luidde opnieuw ontkennend. Om mij

heen kijkend op die tweede verdieping zag ik inderdaad voornamelijk theologie, waarbij met name onnoemelijk veel bijbels en missalen de aandacht trokken. Zouden de Jezuïeten net als Maarten Luther 'Juristen, böse Christen' hebben gedacht en hun handen niet vuil hebben willen maken aan het vasthouden van juridische lectuur? Het verbaasde me enigszins en ik nam mij voor op een later moment de Jezuïetencollectie nog eens met een nieuw bezoek te vereren.

Enkele dagen later, uit archiefsnukken is af te leiden dat het waarschijnlijk 23 juni moet zijn geweest, sprak ik met Prof. J. Spruit, hoogleraar rechtsgeschiedenis aan de Rijksuniversiteit Utrecht, die onze faculteit in oprichting zou adviseren over de plaats van de rechts-geschiedenis in ons curriculum en over de aan te schaffen rechtshistorische werken. Hij ondersneepte, dat toch in elk geval zou moeten worden nagegaan, welke juridische werken in de Jezuïetencollectie zaten. Uiteraard rapporteerde ik over de recent gemaakte wandeling naar de tweede verdieping en zei teleurgesteld te zijn over de afwezigheid van juridische

werken. Hij was daarover zeer verbaasd: Jezuïeten staan er immers om bekend, dat ze eigenlijk alles bestuderen, al ware het maar om 'vijandelijke literatuur' beter te kunnen bestrijden. En het zou daarom wel bijzonder vreemd zijn, als de Maastrichtse Jezuïeten zich van juridische lectuur geheel onthouden zouden hebben. Hij wilde daarom met mij nog eens in die collectie gaan kijken en ook zelf de van Prof. de Block afkomstige boeken even zien.

Zo gezegd, zo gedaan. Een medewerker van de bibliotheek opende voor ons de deur van de tweede verdieping, deed het licht aan en begeleidde ons naar de boeken van Prof. de Block. Ook Spruit meende, dat deze boeken gedeeltelijk aardig, maar zeker niet voor rechtshistorisch onderzoek van groot belang waren. Hij keek vluchtig naar bijbels, missalen en aanverwante werken, opende vervolgens een deur, waar achter zich een trap bleek te bevinden en vroeg aan de bibliotheek-medewerker, waar die trap naar toe leidde. 'Die trap gaat naar de derde verdieping, waar ook nog boeken staan', luidde het prompte antwoord. 'Dan gaan we daar nu kijken', reageerde

Spruit en sprintte de trap al op. 'Dat mag niet', riep de bibliotheekmedewerker. Ik moet

toegeven, dat ik zelf - na die 'mag niet'-woord - den van de bibliotheekmedewerker - aarzelde om het voorbeeld van Spruit te volgen. Die aarzeling verdween echter geheel en al, toen Spruits stem met enthousiasme van boven meldde: 'Kom hier, allemaal juridische boeken!'. Daarop ging ook ik tezamen met de bibliotheekmedewerker naar boven, waar we Spruit voor kasten met mooie oude juridische folianten aantroffen. De Jezuïeten bleken dus toch vele rechtshistorisch relevante werken te bezitten: zo herinner ik mij een aantal exemplaren van Hugo Grotius' 'De iure belli ac pacis'. Het was ons ogenblikkelijk duidelijk, dat dit gedeelte van de Jezuïetencollectie voor de Juridische Faculteit (f.o.) zeer belangrijk was.

Toen de bibliotheekmedewerker ons groeiend enthousiasme zag, zei hij ploseling: 'Ik geloof, dat ik u wel iets akelig's moet vertellen...'. En hij vervolgde: 'Deze boeken worden morgen allemaal ingepakt en naar de kelder van een gebouw in de Abtstraat gebracht. Post- en archiefzaken hebben deze ruimte namelijk

nodig. De verhuizers komen morgenochtend om acht uur.' Wij waren uiteraard volslagen verbijsterd en realiseerden ons, dat dit transport van de oude kostbare juridica naar een kelder-inferno in de Abtstraat moest worden voorkomen. Nog afgezien van het feit, dat het deponderen van boeken in een kelder voor die boeken dikwijls dodelijk is, was ook duidelijk, dat de werkzaamheden van de Bibliotheekcommissie aanmerkelijk bemoeilijkt zouden worden, als voorgenomen bestellingen 'ontdubbeld' zouden moeten worden op een collectie ingepakt in dozen. Op ons enthousiasme werd dus wel een erge domper gezet. Het leek wel het eindelijk terugvinden van een dierbare vriend, maar dan wel op diens sterfbed.

3. *Intermezzo: de voorgeschiedenis van het voorgenomen transport*

Waarom moesten boeken uit de Jezuïeten-collectie nu het veld ruimen voor de archieven van Personele zaken en Financiële zaken? Enig onderzoek in het archief van Post- en Archief-zaken leverde het volgende op¹.

De afdeling Post- en Archiefzaken had extra ruimte nodig om het statisch archief van de diensten Personele Zaken en Financiële Zaken te kunnen opslaan. Die archieven bevonden zich op dat ogenblik in het Van Kleeftcentrum, maar konden daar niet blijven, omdat de Commissie Veiligheidszaken had onderstreept, dat daar sprake was van een onveilige

huisvestings situatie. (Zie brief College van Bestuur d.d. 3 februari 1982 (ref. DR/YS/82.10153).) Het College van Bestuur droeg derhalve de bibliothecaris op om op de tweede verdieping van het Jezuïetenklooster ruimte te maken voor de bedoelde archieven. De toenmalige bibliothecaris reageerde niet, waarop het College van Bestuur hem peremptoirstelde: 'Voor het geval vóór 10 april in deze door u geen actie ondernomen is, zal het college opdracht geven om op een door het college zelf te bepalen tijdstip de verhuizing te doen plaatsvinden' (zie brief van College van Bestuur d.d. 23 maart 1982 (ref. DR/YS/82.10693)). Daarop reageerde de bibliothecaris bij schrijven van 8 april 1982 (ref. JvD/SS/149.82) met het verzoek tenminste tot 13 april te willen wachten teneinde met het hoofd Civiele Zaken te kunnen overleggen. Uiteindelijk werd besloten om op 24 juni een begin te maken met het inpakken van een gedeelte van de Jezuïetencollectie, zodat de afdeling Post- en Archiefzaken voldoende plaats voor de door hen beheerde archieven zou hebben.

4. *Reddingspogingen*

Spruit had diezelfde dag nog verplichtingen in zijn woonplaats Hilversum en kon daarom niet direct actie ondernemen. Hij drukte mij op het hart om alles te doen om het transport van de boeken te voorkomen. Vervolgens alarmeerde ik mensen van de Universiteitsbibliotheek, onder meer de juridisch bibliothecaris Coen

van Laer en de toenmalige bibliothecaris Van Dijk. Actie bij het College van Bestuur leek geboden. Daarom probeerden we ook Job Cohen, Kees Flinterman, Jeppe Balkema² en Karl Dittrich³ te pakken te krijgen. Op hun werkamers waren ze niet. Iemand wist gelukkig, dat Job en Kees naar een receptie waren, dat Job van Laer ging ik naar die receptie en Met Coen van Laer gingen we vervolgens vond hen. Met zijn allen gingen we vervolgens naar B. Niessen, destijds secretaris van het College van Bestuur. Nadat die onze opwindingshad gezien, zei hij dat we de volgende ochtend om negen uur een en ander nader zouden kunnen bespreken. Uiteraard wezen we er ogenblikkelijk op, dat de verhuizers al om acht zouden komen. Hij stelde ons gerust door er op te wijzen, dat de verhuizers eerst enkele uren bezig zouden zijn om de verhuisdozen naar boven te brengen. Negentien uur was dus tijdig.

Die avond is er nog heel wat afgediscussieerd en zijn er vele rampenplannen de revue gepasseerd. Eén idee was trouwens de Societas Iesu te alarmeren, daar in de door dr. Tans op 13 december 1973 te 's Gravenhage ondertekende notariële overeenkomst tussen UM (destijds nog in oprichting) en de Sint Bonifacius Stichting van de Jezuïeten inzake de verkoop van de Jezuïetencollectie de clausule stond, dat de collectie in een aparte en algemeen toegankelijke ruimte zou moeten worden opgesteld⁴. Het kelderinferno in de Abtstraat was met zekerheid niet een dergelijke ruimte. Zou dat voor de St. Bonifaciusstichting wellicht de mogelijkheid openen een beroep op art. 1302

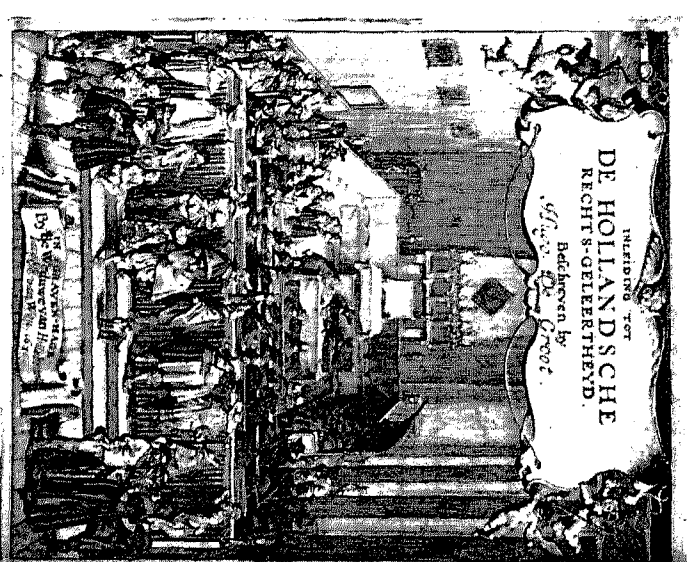
Burgerlijk Wetboek te doen en de overeenkomst wegens wanprestatie van de UM te laten ontbinden?

De volgende ochtend stond de gehele Commissie Nederlands Recht al geruime tijd voor negenen voor de deur van Niessen. Vlug hadden we er ons ook van vergewist, dat de verhuizers echt alleen maar met lege dozen bezig waren en nog geen echt begin met het inpakken hadden gemaakt. Het gesprek met Niessen was uiterst kort. Hij besefte overduidelijk, dat bij nader inzien het inpakken van de Juridica wel eens een heel foute stap zou kunnen zijn en nadeel aan de Juridische faculteit i.o. zou kunnen toevoegen. Hij zou daarom opdracht geven om het transport van de boeken nu niet te laten gebeuren, maar pas op een later tijdstip. Wij zouden een maand de tijd krijgen om een advies door een hoogleraar rechtsgechiedenis te kunnen laten opmaken, waarin de importantie van die collectie voor de rechtsgechiedenis zou worden onderstrept. 'Dat is geen probleem', werd vanuit de leden van de Commissie Nederlands Recht opgemerkt, 'de Utrechtse hoogleraar rechtsgechiedenis Spruit arriveert hier over vijf minuten...'. En dat gebeurde ook. Uiteraard was Spruit de vorige avond in lange telefoongesprekken nog nader geïnformeerd en was hij dehalve in Hilversum om half zeven weer in de trein naar Maastricht gestapt om deel te nemen aan de poging de Jezuïeten-Juridica te redden. Ik kan me eigenlijk niet herinneren, of Spruit zijn mening over de Juridica uit de Jezuïetencollectie inderdaad binnen een maand⁸ in een rapport heeft bevestigd. De ogenblikkelijke reis van Spruit naar Maastricht was overigens overtuigend genoeg ....

5. *Het tij is gekeerd*

Enkele dagen later, op 1 juli 1982, vroeg Karl Dittrich in de Universiteitsraad aandacht voor de Jezuïetencollectie. Hij onderstreepte dat het in het belang van de hele universitaire gemeenschap in verband met het ontwikkelingsplan van de UM zou zijn, dat teruggekomen werd op standpunten die door het College van bestuur in 1979 waren ingenomen bij de bespreking van de 'Nota ontsluiting Jezuïetenbibliotheek'. Destijds besloot het College slechts beperkte prioriteit toe te kennen aan de ontsluiting van de collectie. Dat standpunt was nu achterhaald, aldus Dittrich. Een citaat uit het verslag van de 116e vergadering van de U-raad:

'Juist omdat door een goede ontsluiting van de Jezuïetenbibliotheek een belangrijke stap gezet kan worden naar een goede basiscollectie voor mogelijk elk van deze studierichtingen, zou bij het College willen vragen opnieuw de problematiek rond de Jezuïetenbibliotheek onder ogen te

TITELBLAD UIT INLEIDING TOT DE HOLLANDSCHE RECHTS-
GELEERTHEID VAN HUGO GROOTIUS (15-GRAVENHAGE 1631)

willen zien en op korte termijn met plannen te komen voor de noodzakelijke verbeterde ontsluiting van deze bibliotheek.¹

Na deze vergadering werd besloten om de Juridica uit de Jezuïetencollectie met prioriteit te ontsluiten.² Thans zijn die Juridica als zodanig erkende pronkstukken van de juridische collectie van de Universiteit Maastricht. Dus, eind goed, al goed! Maar je vraagt je ook af, wat er zou zijn gebeurd, als we de collectie van Prof. De Block veertien dagen later waren gaan inspecteren.

Noten

- 1 Zie G.R. de Groot, Over het leven van een Maastrichts jurist: Godefroid Stas (1802-1876), in: A.M.J.A. Berkvens/ A.Fl. Gehlen/ G.H.A. Venner (red.), 'Flitlich ertforsch und gecolligeert ...' Maastricht 1995, 43-54.
- 2 Prof. Dr. Anton Leo de Block (1901-1986) was van 1938 tot 1963 hoogleraar in het staats- en administratief recht aan de Katholieke Hogeschool Tilburg. Een gedeelte van

- zijn bibliotheek is thans eigendom van de Universiteit Maastricht.
- 3 Inmiddels zijn er ruim 5000 juridica van de in totaal circa 250.000 banden ontsloten: een niet onbelangrijke 2%.
- 4 Van harte dank ik Coen van Laer en Niko Cobben voor het opduiken van dit archiefmateriaal.
- 5 Alle drie destijds wetenschappelijk hoofdmedewerkers.
- 6 Destijds wetenschappelijk medewerker eerste klas.
- 7 Strikt genomen heeft de clausele overigens uitsluitend betrekking op de deelcollectie Jesuitica.
- 8 Wel zijn er latere brieven waarin Spruit opmerkingen over de kwaliteit van de Jezuïetencollectie maakt. Zo bijvoorbeeld in een brief van 19 september 1983 aan de heer Gilbert (Universiteitsbibliotheek) inzake de voorgenomen koop van de collectie Warmond: 'Het totale rechtshistorische boekenbezit thans in de Universiteitsbibliotheek van Maastricht aanwezig is van een kwaliteit die vermoedelijk aan de

- jongere Nederlandse universiteiten niet te vinden is.' Zie ook een brief over de positie van de rechtsgeschiedenis in Maastricht gericht aan Job Cohen, d.d. 9 maart 1984: 'In de Jezuïetencollectie, de Warmondbibliotheek en de Stadsbibliotheek is een ontzagwekkend omvangrijk arsenaal aan bronnen en rechtsgelerde literatuur uit vooral de zestiende en volgende eeuwen aanwezig, dat menige kleinere Europese universiteit met gevoelens van professionele jaloezie naar Maastricht zou doen lonken.'
- 9 Een eerste stap in die richting was reeds een schrijven van het College van Bestuur aan de Commissie Nederlands Recht d.d. 16 juli 1982 (Ref. Bibl./CvB 82.11125) in antwoord op een schrijven van diezelfde Commissie aan het CvB d.d. 6 juli 1982 (Ref. CF/ms NR 82.1736).